

**Latvijas Republikas Saeimas
Juridiskajai komisijai**
Jēkaba iela 11, Rīga, LV-1811

Valsts Prezidentam Egilam Levitam
Pils laukums 3, Rīga, LV-1900

Tiesībsargam Jurim Jansonam
Baznīcas iela 25, Rīgā, LV-1010

Rīgā 2019.gada 5.novembrī

ATKLĀTĀ VĒSTULE
par izskatāmo likumprojektu Nr.427/Lp13 "Grozījumi Kriminālprocesa likumā"

Mēs, zemāk parakstījušies advokāti, esam iepazinušies ar likumprojektu Nr.427/Lp13 "Grozījumi Kriminālprocesa likumā" (turpmāk – "Likumprojekts"), kas ir pieņemts pirmajā lasījumā Latvijas Republikas Saeimā.

Likumprojekts paredz papildināt Kriminālprocesa likuma 64.pantu ar 1.¹ daļu, nosakot, ka "*aizturētā pienākums ir sniegt patiesas liecības, ja persona izmanto tiesības liecināt*", kā arī papildināt Kriminālprocesa likuma 67.panta pirmo daļu ar 1.¹ punktu, paredzot aizdomās turētai personai pienākumu "*sniegt patiesas liecības, ja persona izmanto tiesības liecināt*".

Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos ir uzsvērts, ka tiesības neliecināt pret sevi jeb tiesības klusēt ir uzskatāmas par vispārātākiem starptautiskiem standartiem, kas ir taisnīga tiesas procesa pamatā.¹ Likumprojekta autori tā anotācijā netieši norāda uz to, ka šādas tiesības ar piedāvātajām tiesību normām itkā netikšot aizskartas, jo "*šāda pienākuma noteikšana nemaina KPL 60.² panta pirmās daļas 8.punktā noteikto – personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību[,] arī turpmāk ir garantētas tiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt*".

Kā krimināltiesību jomā praktizējoši advokāti uzskatām iepriekš minēto apgalvojumu par nederīgu un maldinošu argumentu.

Aizturētās, aizdomās turētās, apsūdzētās personas piespiešana patiesi liecināt viennozīmīgi atzīstama par personas piespiešanu liecināt pret sevi, kā arī par liegumu personai izmantot tiesības klusēt tikai daļēji, pašas izvēlētājā apjomā. Tādējādi, minēto grozījumu pieņemšanas gadījumā vispār zudīs jēga personas tiesībām uz aizstāvību.

Īpaši atzīmējams, ka persona ne vienmēr var izvēlēties iespēju neliecināt vispār, jo Kriminālprocesa likums paredz vairākus gadījumus, kad nevis izmeklētājam vai prokuroram, bet gan personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir pierādīšanas pienākums (piemēram, pienākums pierādīt autortiesību pārkāpuma neesamību vai mantas legālu izcelsmi) vai pienākums norādīt uz alibi. Kā šādos gadījumos persona var klusēt un neliecināt, Likumprojekta autori nepaskaidro.

Tāpat, Likumprojekta autori nav skaidrojuši, kā tiks risināta situācija, ja persona groza savas liecības kriminālprocesa gaitā. Pēc viņu loģikas atzīstot vainu tiesā, nevis policijā vai prokuratūrā, persona, kura nupat ir atzinusies vienā nodarījumā, tūlīt ir jāsauc pie atbildības vai jāpakaļauj citām

¹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008.gada 11.decembra spriedums lietā Panovits pret Kipru 65.punkts, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1992.gada 5.novembra spriedums lietā Allan pret Apvienoto Karalisti 44.punkts

nelabvēlīgām sekām par to, ka tā nav atzinusies pašā pirmajā pratināšanā. Vēl absurdāka situācija var izveidoties tad, ja sākotnēji persona sevi apmelo un atzīst sevi par vainīgu noziegumā, bet vēlāk atklājas personas nevainīgums.

Līdz ar to, Likumprojekta autoru pieeja noteikti nestimulēs personas, kurām ir tiesības uz aizstāvību, ne liecināt patiesi, ne vispār liecināt. Droši vien tādēļ pārsvarā civilizēto valstu šādas pieejas likumā nav.

Kā atzīts Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā, tiesības neliecināt pret sevi atbilstoši to jēgai paredz personas aizsardzību pret pierādījumu iegūšanu pret personu vērsta spiediena rezultātā.²

Kriminālatbildība par nepatiessām liecībām, atbildību pastiprinoša apstākļa konstatēšana vai citas nelabvēlīgas tiesiskas sekas pasliktina personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, stāvokli, un to nevar raksturot citādi, kā personas piespiešanu liecināt arī to, ko var izmantot pret šo personu.

Īpaši būtisks šāds personas pamattiesību apdraudējuma risks var būt gadījumā, ja personai netiek savlaicīgi nodrošināta aizstāvja palīdzība – piemēram, pierunājot personu neizmantot advokāta palīdzību, kas samērā bieži notiek izmeklēšanas iestāžu praksē.

Nemot vērā iepriekš minēto, Likumprojekta autoru priekšlikums patiesībā ir pretrunā ar pašu būtiskāko elementu personas tiesībās neliecināt pret sevi: ar likuma garantēto iespēju liecināt bez jebkādas piespiešanas to, ko persona vēlas, un tādā apjomā, kādā vēlas.

Šīs vēstules autoru ieskatā aplūkotās Likumprojekta normas būtiski pasliktinās kriminālprocesā iesaistīto personu stāvokli, palielinās izmeklēšanas iestāžu darbinieku patvaļas risku un tādu gadījumu skaitu, kuros tiks sasniegts netaisnīgs kriminālprocesa rezultāts, tādējādi pazeminot tiesiskuma līmeni valstī kopumā.

Likumprojekta anotācijā ir norādīts, ka "*šāds risinājums [pienākums sniegt patiesas liecības] sekmēs personas, kurai [ir] tiesības uz aizstāvību, disciplinēšanu, kā arī sekmēs kriminālprocesa ātrāku norisi*". Neapšaubot priekšrocības, ko aplūkoto Likumprojekta normu pieņemšana dotu izmeklēšanas iestādēm, ir jānorāda, ka "disciplinēšana", nemot vērā vārda burtisko nozīmi, nepārprotami norāda uz Likumprojekta izstrādātāju tiešu mērķi paredzēt mehānismu, lai piespiestu cilvēkus sniegt procesa virzītājiem vēlamās liecības, nevis tās, kuras pati aizturētā vai aizdomās turētā persona vēlas sniegt.

Jānorāda, ka aplūkoto Likumprojekta normu pieņemšana nepārprotami visnegatīvāk ietekmētu nevis "skaļajās" krimināllietās apsūdzētos, bet gan tieši vājākās un mazaizsargātās personu kategorijas – nepilngadīgos, mazturīgos, sociāli neaizsargātas personas, personas ar zemu izglītības līmeni – kurām visbiežāk tiek liegta iespēja savlaicīgi saņemt juridisko palīdzību un izdarīt apzinātu un izsvērtu izvēli par savu tiesību īstenošanu, tostarp attiecībā uz liecību sniegšanu vai nesniegšanu.

Likumprojekta virzītāji mēģina diskreditēt jebkādu šīs iniciatīvas kritiku, apgalvojot, ka Likumprojekta kritiķi "aizstāv tiesības melot valstij". Ar šo paņēmienu tiek sašaurināts vai samainīts diskusijas priekšmets, un cilvēki, kuri aizstāvas no aizdomām vai apsūdzībām, tiek nosaukti par meļiem tāpēc vien, ka viņi aizstāvas, nevis padevīgi atzīst par pamatotu viņus apsūdzōšu, ne vienmēr pamatotu, versiju.

² Rokasgrāmata par Eiropas Cilvēktiesību tiesas un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta (tiesības uz taisnīgu tiesu) piemērošana, Eiropas Padome, atjaunota 2019.gada 31.augustā, 179.punkts, Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2016.gada 13.septembra spriedums lietā Ibrahim un citi pret Apvienoto Karalisti, 267.punkts

Lai izbeigtu spekulācijas par "tiesībām uz meliem", ir jānorāda, ka izmeklētāji un prokurori arī ne vienmēr saka taisnību personām, kurām ir tiesības uz aizstāvību, un slēpj no šīm personām dažādus faktus. Dažreiz tas ir klaji nelikumīgi, bet dažreiz tas ir likumam atbilstošs taktisks paņēmiems, kura mērķis ir atklāt noziegumu. Tātad, zināmās robežās likums akceptē "tiesības uz meliem", ja izmantojam Likumprojekta autoru leksiku, kuras izvēle gan nešķiet mums veiksmīga un pareiza.

Ja jau šie autori tik ļoti grib izskaust melus kriminālprocesā un prasa no aizturētā, aizdomās turētā, apsūdzētā, kurš piekrīt liecināt, teikt tikai patiesību un atklāt pilnīgi visu patiesību, kas var tikt izmantota arī pret viņu, tad no viņu putas būtu godīgi atcelt izmeklēšanas noslēpumu un arī valsts pārstāvim, izmeklētājam vai prokuroram, aizliegt maldināt personas par procesa virzītājam zināmajiem faktiem un viņu rīcībā esošajiem pierādījumiem, kā arī uzlikt šīm amatpersonām par pienākumu parādīt liecību sniedzējam visus kriminālprocesa materiālus. Vai tas tā būs? Diez vai.

Iespējams, ideālā sabiedrībā nemelo ne pilsoņi valstij, ne valsts pilsoņiem. Reālajā sabiedrībā melo ne tikai aizturētie policisti, bet arī policisti aizturētajiem.

Vēl 18.gadsimta beigās viens no franču liberālisma tēviem Benžamēns Konstāns pauða: „*Tikumisks princips, ka it kā runāt patiesību būtu mūsu pienākums, ja to nēm absolūti un izolēti, padarītu cilvēku sabiedrību par kaut ko neiespējamo.*”

Un patiesi, var minēt vismaz vienpadsmīt situācijas, kurās cilvēki nesaka taisnību: 1. Lai nenodarītu pāri citam; 2. Lai aizsargātu tos, kurus mīl; 3. Lai aizstāvētu savu iekšējo pasauli un privātu dzīvi; 4. Lai gūtu labumu; 5. Lai izliktos labākam, nekā cilvēks patiesībā ir; 6. Lai gūtu baudu; 7. Lai aizsargātu savas intereses; 8. Aiz bailēm (un tas bieži notiek kriminālprocesā, ja uz personu izdara spiedienu); 9. Lai aizsargātu savu valsti; 10. Lai noskaidrotu patiesību (un to bieži dara izmeklētāji, prokurori un pat tiesneši); 11. Lai izvairītos no soda (un to reizēm dara mūsu klienti).

Ir jāņem vērā, ka persona, kura stāsta izmeklētājam, prokuroram, tiesai nepatiesību, to vienmēr dara uz pašas riska. Šādai personai ir jārēķinās ar to, ka tai vienkārši neticēs, un līdz ar to tā tiks atzīta par vainīgu un sodīta. Tā ir pilnīgi pietiekama sankcija par nepatiesām liecībām.

Tādēļ ir jāuzsver, ka tiesības neliecināt pret sevi tikai tuvredzīgu cilvēku izpildījumā degradējas līdz meliem. Patiesībā tās ir daudz plašākas. Tās ir tiesības piedāvāt izmeklētājam, prokuroram vai tiesai savu versiju, runāt par faktiem, kurus izmeklētājs, prokurors vai tiesa dažkārt nevēlas dzirdēt un kuriem netic. Tāpēc vienmēr ir jāatceras: tas, vai persona saka nepatiesību, ļoti bieži ir tikai interpretācijas jautājums.

Godīgi no politiķu putas būtu atzīt, ka nevar primitivizēt jebkuru problēmu, stāstīt sabiedrībai, ka "melot ir slikti", un ar šādiem apsvērumiem pamatot likumprojektus. Ētikas un tiesību jautājumi ir komplikēti, tie netiek risināti tik vienkāršoti, kā to piedāvā Likumprojekta autori. Tāpēc arī Satversme un starptautiskie cilvēktiesību standarti paredz personai tiesības uz aizstāvību, tiesības liecināt tikai to, ko persona vēlas, nevis to, ko no personas vēlas dzirdēt izmeklētājs, prokurors vai tiesa. Mūsuprāt, Likumprojekts šīs fundamentālās tiesības apdraud.

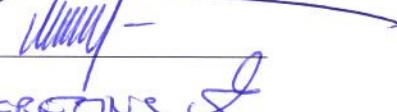
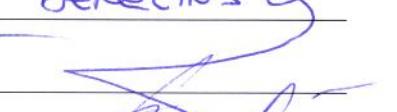
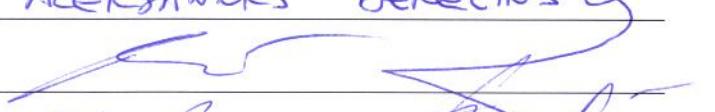
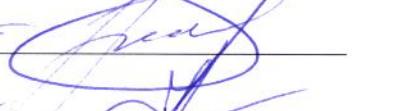
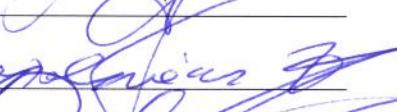
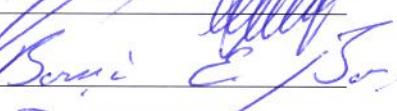
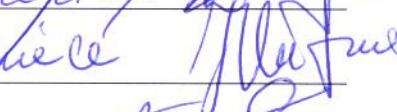
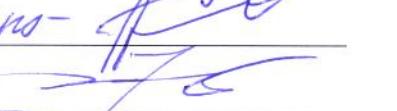
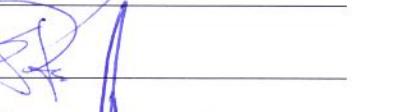
Tāpēc mēs aicinām visus šīs vēstules adresātus cienīt un aizstāvēt nevainīguma prezumpciju un personas tiesības neliecināt pret sevi kā vienu no demokrātiskās sabiedrības un demokrātiskās valsts iekārtas pamatvērtībām.

Nemot vērā iepriekš minēto, uzskatām, ka kriminālprocesa ātrāka norise un ar tā efektivitāti saistītās problēmas nevar tikt risinātas uz personu pamattiesību rēķina, tādēļ **lūdzam Latvijas Republikas Saeimu un tās Juridisko komisiju lemt par attiecīgo normu, tas ir, 5., 6. un 8.punkta izslēgšanu no likumprojekta Nr.427/Lp13 "Grozījumi Kriminālprocesa likumā".**

Lūdzam Valsts prezidentu izmantot Satversmē paredzētās pilnvaras, lai šādas tiesību normas nekad neiegūtu likuma spēku Latvijas Republikā.

Aicinām Latvijas Republikas Tiesībsargu izmantot Tiesībsarga likuma 12.panta 8.punktā paredzētās tiesības un ieteikt Saeimai izslēgt no likumprojekta iepriekš minētās normas.

Ar cieņu:

Zvērināts advokāts M. Kramers
Zvērināts advokāts Raimonds Šķērīgs
Zvērināts advokāts Aleksandrs Locāns
ZVĒRINĀTS ADVOKĀRS ALEXANDRS BERETINS
a. adv. Ivars Bois
Zvērināts advokāts Māra Smits
Zvērināts advokāte Olita Kaučiņa
Zvērināts advokāts Artūrs Zvejpalens
Zvērināts advokāts Jānis Brūver
Zvērināts advokāts Ramunds Bērtiņš
Zvērināts advokāts Edmundo Berni
Zvērināts advokāts Dagnis Zecmanis
Zvērināts advokāts Aldis Liepiņš
Zvērināts advokāte Svetlana Černiņa
ZV. ADVOKĀTS AIGARS RUSANOVS
ZV. adv. Ilze Obrička
ZV. adv. Gurijs Obričķis
ZV. advokāts Jānis Muzenīns

~~ZV. adlocutus Lwisi Pwani~~

~~ZV. adlocutus R. Penzler Dianante~~

